

Lagval för kvittning – analys

I sin dom den 29 maj 2020 i mål nr [T 6032-16](#), som givits namnet CeDe:s kvittningsinvändning, avgjorde Högsta domstolen vilket lands lag – eller vilken internationell reglering – som skall tillämpas för kvittning i avtalsförhållanden. Det visade sig vara en tämligen komplicerad väg – med en tur även till EU-domstolen – fram till lösningen att svensk rätt skulle tillämpas. Vägen vidare därifrån, till svaret på frågan om kvittning skulle tillåtas, beträdde Högsta domstolen däremot inte.

BAKGRUND

Högsta domstolens redogörelse för bakgrunden, liksom för parternas talan, EU-domstolens förhandsavgörande och frågeställningarna i Högsta domstolen är föredömligt klar och tydlig. Det finns därför liten anledning att göra annat än att återge den *in extenso*.

Bakgrund

Det svenska bolaget CeDe ingick den 9 juni 2010 ett leveransavtal med det polska bolaget PPUB Janson Sp J. (i fortsättningen PPUB). Enligt avtalet åtog sig PPUB att leverera varor till CeDe. I avtalet reglerades frågor om bland annat försenade leveranser och fel i varor. Avtalet innehöll också en lagvalsklausul som utpekade svensk rätt i fråga om tolkning av avtalet.

Sedan PPUB försatts i konkurs i Polen ansökte konkursboet i juli 2011 hos Kronofogdemyndigheten om ett europeiskt betalningsföreläggande. Målet lämnades sedermera över till tingsrätt. Konkursboet yrkade att CeDe skulle betala drygt 1,5 miljoner kronor för varor som PPUB hade levererat.

CeDe bestred bifall till talan och gjorde gällande att bolaget hade en kvittningsskild motfordring som översteg det yrkade beloppet. Motfordringen uppgick enligt CeDe till drygt 3,9 miljoner kronor och avsåg skadestånd på grund av uteblivna leveranser samt fel i levererade varor inom ramen för samma avtalsförhållande. Enligt CeDe hade motfordringen uppkommit före konkursutbrottet.

Vid tingsrätten uppkom fråga om vilket lands lag som skulle tillämpas vid prövning av CeDe:s kvittningsinvändning och tingsrätten bestämde att den frågan skulle avgöras särskilt genom mellandom.

Konkursboet gjorde gällande att rätten till kvittning skulle bedömas enligt polsk rätt. Som grund för detta åberopade boet att käranden efter konkursen inte var samma rättssubjekt som i det bakomliggande avtalet. Vad de tidigare avtalsparterna bestämt avseende lagvalet gällde därför inte mot konkursboet. I detta sammanhang åberopade boet 2000 års insolvensförordning (Rådets förordning (EG) nr 1346/2000 av den 29 maj 2000 om insolvensförfaranden; numera har den förordningen ersatts av Europaparlamentets och rådets förordning (EU) [2015/848](#) av den 20 maj 2015 om insolvensförfaranden).

CeDe gjorde gällande att rätten till kvittning skulle bedömas enligt svensk rätt. Till stöd för detta anfördes i första hand att konkursboets talan avsåg en fordring som uppkommit med anledning av avtalet mellan CeDe och PPUB och att detta avtal innehöll en lagvalsklausul, enligt vilken svensk rätt skulle gälla. Att lagvalsklausulen ska tillämpas följde enligt CeDe av Rom I-förordningen (Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr [593/2008](#) av den 17 juni 2008 om tillämplig lag för avtalsförpliktelser (Rom I)). Eftersom svensk rätt enligt CeDe var tillämplig på konkursboets fordring skulle också kvittningsfrågan bedömas enligt svensk rätt. CeDe anförde att en konkursförvaltare som vill driva in en fordring som grundas på ett avtal är bunden av vad konkursgäldenären och dennes motpart har kommit överens om avseende lagval.

Tingsrätten fann att polsk rätt skulle tillämpas på CeDe:s kvittningsinvändning i enlighet med huvudregeln i 2000 års insolvensförordning. Under processen i hovrätten överlät konkursboet fordringen till KAN, som inträdde i processen i stället för konkursboet. Hovrätten har fastställt tingsrättens domslut. Hovrätten har angett att båda parter hävdade att frågan om tillämplig lag på kvittningsinvändningen ska prövas enligt bestämmelserna i insolvensförordningen. Prövningen har därför avsett frågan om CeDe:s rätt till kvittning med tillämpning av den förordningens bestämmelser ska bedömas enligt svensk eller polsk lag.

Parternas talan i Högsta domstolen med mera

CeDe har i Högsta domstolen gjort gällande att hovrätten felaktigt utgått från att parterna var överens om att lagvalet skulle göras med utgångspunkt i insolvensförordningen och helt underlåtit att pröva om förordningen är tillämplig. Bolaget har vidhållit att svensk rätt ska tillämpas på kvittningsinvändningen.

KAN har för sin del vidhållit att polsk rätt ska tillämpas på kvittningsinvändningen i enlighet med insolvensförordningen.

Under målets handläggning i Högsta domstolen har såväl CeDe som KAN försatts i konkurs. Konkursförvaltarna har förklarat att respektive konkursbo inte övertar konkursgäldenärernas talan i målet.

EU-domstolens förhandsavgörande

Högsta domstolen har begärt ett förhandsavgörande från EU-domstolen. Frågorna tog i första hand sikte på om konkursboets krav på betalning för en fordring som uppkommit före konkursen omfattas av tillämpningsområdet för lagvalsreglerna i artikel 4 i 2000 års insolvensförordning.

EU-domstolen har uttalat att artikel 4 ska tolkas så, att den inte är tillämplig på en talan som väcks av förvaltaren för ett bolag i konkurs, som är etablerat i en medlemsstat, angående betalning för varor som levererats enligt ett avtal som ingåtts innan insolvensförandet inleddes mot detta bolag, mot det andra avtalslutande bolaget, som är etablerat i en annan medlemsstat (se dom av den 21 november 2019, CeDe Group, [C-198/18](#), EU:C:2019:1001).

Frågorna i Högsta domstolen

Av EU-domstolens dom framgår alltså att valet av tillämplig lag vid prövning av CeDe:s rätt till kvittning inte ska avgöras enligt artikel 4 i 2000 års insolvensförordning. Däremot utpekas inte tillämplig lag eller de regler om lagval som i stället ska tillämpas. De frågorna ska alltså avgöras av Högsta domstolen.

ANALYS

I svensk rätt finns flera konkurrerande lagvalsregler för avtalsförhållanden. Den övergripande regleringen finns i [Rom I-förordningen](#), som trädde i kraft 2009 och som då ersatte den tidigare Rom-konventionen om tillämplig lag för avtalsförpliktelser. För köpavtal finns även [lagen om tillämplig lag för internationella köp av lösa saker](#) (IKL), som bygger på en motsvarande konvention från 1955. Härtill kommer att CISG skall tillämpas för köpavtal mellan parter från stater som har tillträtt konventionen. Det gäller enligt art. 1 (1 a) oberoende av eventuella andra lagvalsregler. CISG skall också tillämpas om sedvanliga lagvalsregler – för svenskt vidkommande i första hand IKL – innebär att lagen i en konventionsstat skall tillämpas, se dock beträffande övriga nordiska länder [2 §](#) lagen om internationella köp, som bygger på en reservation enligt art. 94 CISG.

Domen är i stora delar svårtillgänglig. Det beror nog inte minst på att den i sin p. 21 – som i sig är korrekt – inte anvisar i vilken ände man bör börja. Den förklaringen kommer först i p. 35–37 och i p. 44: Enligt art. 14.2 Rom I-förordningen skall ett konkursbos eller en förvärvares av en fordran rätt gentemot fordringens gäldenär bedömas enligt den lag som är tillämplig för den fordran som överlåtits. Och som framgår av art. 17 Rom I-förordningen, skall kvittning om inget annat följer av parternas avtal bedömas enligt den lag som gäller för den fordran mot vilken rätten till kvittning åberopas. *Därför* behövde Högsta domstolen ta ställning till vilken lag som gäller mellan de ursprungliga avtalsparterna.

Den fordran som i målet hade överlåtits och gentemot vilken en kvittningsinvändning gjordes var den ursprungliga säljarens fordran på betalning för levererade varor. Bedömningen av köparens successors rätt att kvitta gentemot säljarens successor skall bedömas enligt samma regler som man skulle ha tillämpat för att bedöma om köparen hade en sådan rätt gentemot säljaren. Svårare än så borde det inte behöva vara. Men för att komma dit, behöver man möjligen ändå gå den tämligen långa och omständliga väg som Högsta domstolen gör. För det skulle ju kunna vara så att den korrekta utgångspunkten var en annan.

Lite förenklat innebär regleringen att man såvitt avser tillämplig lag regelmässigt kan bortse från all partssuccession och i stället bedöma förhållanden efter partssuccession som om ingen sådan har ägt rum. Det innebär också att det inte spelar någon roll om parternas avtalade lagval omfattar kvittning eller inte (se domens p. 18–19). Art. 17 Rom I-förordningen "tvångsansluter" den frågan till det lagval som parterna har gjort för de mer centrala delarna av sitt avtalsförhållande.

Avtalets lagvalsklausul

Alla de ovan angivna regelverken tillåter parterna att själva välja det regelverk som skall tillämpas. I CISG framgår det av art. 6, medan motsvarande regleringar finns i art. 3 Rom I-förordningen och i [3 §](#) IKL.

Parterna hade avtalat att svensk rätt skulle tillämpas för i vart fall *tolkning av avtalet*. Högsta domstolen angav i p. 19 att klausulen inte skulle tillämpas så snävt, utan att den i stället skulle tillämpas för de tvistefrågor som kan uppkomma med anledning av leveransavtalet och köp som görs enligt detta. Sverige har tillträtt CISG, som följaktligen är en del av svensk rätt. Högsta domstolens bedömning innebar således att CISG skulle tillämpas för alla frågor som omfattades av lagvalsklausulen.

Däremot ansåg domstolen inte att lagvalsklausulen även skulle anses omfatta lagvalet beträffande rätten till kvittning. Det är en i mitt tycke märklig tolkning av klausulen. Efter att i domens p. 19 ha tolkat klausulen så att den pekade ut svensk rätt som tillämplig lag inte bara för tolkningsfrågor, utan för alla tvistefrågor som kan uppkomma med anledning av leveransavtalet och de köp som görs enligt detta, gjorde Högsta domstolen ett slags halvhalt, med resultatet att klausulen inte pekade ut bland annat rätten att kvitta en fordran som härrör från det avtalet mot en annan fordran som härrör från samma avtal. Om man emellertid frågar sig vad parterna kan ha avsett – och det skall man regelmässigt göra när man tolkar avtal – ligger svaret onekligen nära till hands att de rimligtvis måste ha avsett att sådana frågor skall bedömas enligt samma regelverk som det som reglerar själva fordringarna.

Det skulle således ha varit lättare – och i mitt tycke rättigare – att konstatera att det redan av de ursprungliga parternas avtal följde att CISG – såsom varande svensk rätt – skulle tillämpas inte bara för vanliga köprättsliga frågeställningar, utan även för bland annat kvittning. Kvar för Högsta domstolen skulle då bara ha varit att besvara frågan om successionerna ändrade det förhållandet. Enligt art. 14.2 Rom I-förordningen skulle svaret ha varit nekande.

Dispositiva lagvalsregler

Den ursprungliga köprättsliga relationen

Efter att ha konstaterat att det inte följde direkt av parternas lagvalsklausul att CISG skulle tillämpas på frågan om kvittningsrätt, gick Högsta domstolen vidare till att enligt dispositiva regler bestämma vilken lag som skulle tillämpas.

Högsta domstolen inledde med en bedömning av förhållandet mellan CISG och IKL. CISG är enligt art. 1 (1 a) direkt tillämplig när båda parter kommer från stater som har tillträtt CISG. Både Sverige och Polen har tillträtt CISG. Därmed borde saken vara klar. I art. 90 CISG anges emellertid att konventionen *inte* har företräde framför en annan konvention som reglerar frågor som också regleras i CISG. I förhållande till IKL skulle sådana frågor ha kunnat vålla problem om både Sverige och Polen hade tillträtt den underliggande Haag-konventionen. Det har emellertid inte Polen gjort, varför CISG har företräde framför IKL beträffande lagvalet, se domens p. 26.

Högsta domstolen bedömde därefter förhållandet mellan CISG och Rom I-förordningen. I art. 25 Rom I-förordningen anges att den inte har företräde framför en konvention som har tillträtts innan förordningen antogs, det vill säga före den 17 juni 2008. Då hade både Sverige och Polen tillträtt CISG, som alltså skall ha företräde under förutsättning att den fastställer lagvalsregler för avtalsförpliktelser, se domens p. 28 och 29.

Frågan om CISG gör det är omtvistad. Högsta domstolen konstaterade emellertid i domens p. 31 och p. 32 att frågan saknade betydelse i målet, eftersom CISG skulle tillämpas oberoende av hur frågan skulle besvaras: Om CISG *inte* reglerar lagvalsfrågor, finns ingen konflikt mellan konventionen och art. 25 Rom I-förordningen. Då skall CISG tillämpas. Och om CISG reglerar lagvalsfrågor – vilket det onekligen ligger nära till hands att anse att inte minst art. 1 (1 a) CISG gör – följer det av art. 25 Rom I-förordningen att CISG skall ges företräde framför annan reglering.

Relationen efter överlåtelse av fordran

Den i sammanhanget kanske lättaste frågan att avgöra var den om ett konkursbos eller en förvärvares bundenhet av en avtalad lagvalsklausul eller en motsvarande dispositiv reglering för avtalsparter. Inledningsvis konstaterade Högsta domstolen i domens p. 33 att CISG inte reglerar förhållandet till nya innehavare av fordringar som härrör från ett köpavtal. Inte heller IKL reglerar verkningarna av att fordringar överläts. Någon konflikt mellan dem och Rom I-förordningen kan därför inte uppkomma.

Av art. 14.2 Rom I-förordningen följer att lagvalet vid överlåtelse av fordringar skall följa det lagval som gäller för fordringarna. Det är i grunden samma princip som kommer till uttryck i [27 §](#) skuldebrevslagen: Inget som en borgenär utan gäldenärens godkännande gör skall kunna försätta gäldenären i ett sämre läge än det som föranledde fordringens uppkomst. Högsta domstolen konstaterade således i domens p. 37 att de borgenärsbyten som hade förekommit inte påverkade valet av tillämplig lag: Frågan om en gäldenärs rätt gentemot en ny borgenär skall således avgöras enligt samma regler som gällde gentemot den ursprungliga borgenären.

Lagvalet för kvittningsrätten

Efter att ha konstaterat att CISG reglerade det köprättsliga förhållandet mellan de ursprungliga parterna och att CISG även reglerade ett motsvarande förhållande mellan de nuvarande parterna återstod för Högsta domstolen att ta ställning om *kvittningsrätten* omfattades av dessa förhållanden, eller om den följde andra regler.

CISG har ingen uttrycklig reglering av kvittningsrätt. Av art. 7.2 följer emellertid att frågor som inte uttryckligen regleras i CISG, men som ändå som ligger inom konventionens tillämpningsområde – det köprättsliga förhållandet mellan säljare och köpare – skall bedömas i enlighet med de allmänna principer på vilka konventionen är grundad. Först om inte ens det är möjligt, får man tillämpa "vanlig" nationell rätt.

I domens p. 39–41 anges att man traditionellt har ansett att kvittning inte omfattas av CISG, men att uppfattningen under senare tid har förändrats. Som framgår av p. 41, har uppfattningen att kvittningsrätten omfattas av konventionen stöd i CISG Advisory Councils Opinion No. 18. Det är emellertid lite missvisande att Högsta domstolen i p. 41 anger att kvittningsrätten enligt CISG Advisory Council "i vissa avseenden regleras av CISG". Det är snarare så att kvittningsrätten enligt CISG Advisory Council *alltid* regleras av CISG, under förutsättning att båda fordringarna härrör från relationer som regleras av CISG.

I domens p. 42–44 redogör Högsta domstolen avslutningsvis för vad som gäller för fordringar som inte härrör från relationer som regleras av CISG. Kvittningsrätten för sådana fordringar regleras enligt art. 17 Rom I-förordningen av den lag som skall tillämpas för huvudfordringen. Så länge huvudfordringen härrör från en CISG-relation, innebär det rimligtvis att själva kvittningsrätten – till skillnad från frågan om kvittningsfordringen alls existerar och kan göras gällande – följer av CISG även om kvittningsfordringen inte har sitt ursprung i en CISG-relation.

Högsta domstolens dom

Efter sin omfattande genomgång av lagvalsreglerna konstaterade Högsta domstolen att parternas lagval ledde till att CISG – såsom varande svensk rätt – skulle tillämpas, men att klausulen inte omfattade frågan om kvittning. Den fick således lösas genom tillämpning av dispositiva regler. Enligt dem skulle även kvittningsrätten regleras av svensk rätt. Högsta domstolen lämnade emellertid öppet om det skulle innebära en tillämpning av CISG eller av nationella svenska regler.

Vägen vidare efter Högsta domstolens dom

Den ursprungliga köprättsliga relationen reglerades av CISG. Eftersom båda fordringarna härrör från samma avtalsrelation och den regleras av CISG, är det närmast självklart att svensk rätt även såvitt avser kvittningsrätten innebär CISG. Och det framstår som tämligen självklart att en köpare enligt CISG skall ha rätt att kvitta ett berättigat skadeståndsanspråk mot en säljares fordran på betalning av köpeskillingen.

Det skulle – inte minst mot bakgrund av CISG Advisory Councils Opinion No. 18 – rimligtvis ha varit betydligt enklare – och i mitt tycke riktigare – att konstatera att parternas avtalade lagval omfattade även kvittningsrätten och att det lagvalet enligt art. 14.2 Rom I-förordningen följde med vid en överlåtelse av fordringar enligt det ursprungliga avtalet. Det vore emellertid inte mer än en fråga om tolkning av den av parterna valda lagvals klausulen. Och då skulle prejudikatfrågan ha varit en helt annan, om det då ens skulle ha blivit fråga om något prejudikat.

[Jon Kihlman](#) Advokat, jur. dr

OM DOKUMENTET

Senast uppdaterad

2020-06-23

Utgivare

JP Infonet

[Jon
Kihlman](#)
Advokat,
jur.dr

Författad av
